บทที่ 4
วิเคราะห์ปัญหาที่นำไปสู่การล้มละลาย และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

จากการศึกษาการล้มละลายของบุคคลธรรมดา พบปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ ขอแยกวิเคราะห์เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

ประเด็นที่สอง วิเคราะห์ผลกระทบจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

ประเด็นที่สาม วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับการฟ้องคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่นำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

ปัญหาการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ อาจก่อให้เกิดเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายให้สั่นคลอน ถ้าหากเจ้าหนี้นั้นเป็นสถาบันการเงิน หรือบริษัทเงินทุนย่อมส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง รวมทั้งกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศด้วย กฎหมายจึงสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้โดยให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะใช้ช่องทางการบังคับชำระหนี้ทางศาลโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่องทาง คือ

1. การฟ้องคดีแพ่ง
2. การฟ้องคดีล้มละลาย

หากพิจารณาลักษณะของโครงสร้างพื้นฐานในการบังคับชำระหนี้ของทั้งสองระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างของระบบการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีทางแพ่งเป็นการบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การฟ้องคดี

ล้มละลายไม่ใช่การบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจงแต่เป็นการเข้าจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในภาพรวมเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

โครงสร้างและบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นสาเหตุในการตัดสินใจให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายมากกว่าการฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง ทั้งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 และกฎหมายอื่นๆ สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 9 พิจารณาเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 มาตรา 9(2) “ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคน เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็น นิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวน ไม่น้อยกว่าสองล้านบาท...” จากบทบัญญัติดังกล่าวพิจารณาได้ว่า เจ้าหนี้สามารถนำหนี้ทุกประเภทไม่ว่ามูลหนี้นั้นเป็นหนี้ทางการค้า หรือหนี้ในการหาปัจจัยในการดำรงชีวิตเจ้าหนี้สามารถนำมาฟ้องได้หมด ซึ่งหากย้อนกลับไปถึงจุดเริ่มต้นของกฎหมายล้มละลายในประเทศไทย รวมถึงกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ ต่างก็มีจุดเริ่มต้นมาจากมูลหนี้การค้าด้วยกันทั้งนั้น การกำเนิดกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็มาจากการที่ลูกหนี้ทางการค้าไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสิน นอกจากนี้จำนวนทุนทรัพย์ในการฟ้องร้องบุคคลธรรมดาให้ล้มละลายกำหนดไว้เพียงไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท นับว่าเป็นจำนวนทุนทรัพย์ที่ค่อนข้างต่ำหากเปรียบเทียบกับสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และกฎหมายยังเปิดโอกาสให้บรรดาเจ้าหนี้สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องโดยไม่คำนึงว่าลักษณะหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละคนจะเหมือนกันหรือต่างกัน เช่น เจ้าหนี้คนหนึ่งเป็นเจ้าหนี้เงินกู้ เจ้าหนี้อีกคนเป็นเจ้าหนี้ซื้อขาย เมื่อรวมจำนวนหนี้ของเจ้าหนี้ทั้งสองแล้วเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทก็สามารถร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องคดีล้มละลายได้ จึงเป็นการง่ายต่อการที่เจ้าหนี้จะฟ้องให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาล้มละลาย

หากพิจารณากฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เหมือนกับประเทศไทย กฎหมายล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้จำกัดขอบเขตการตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้ ในปัจจุบันได้บัญญัติถึงการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาไว้เพียงบุคคลธรรมดาบางประเภทเท่านั้น คือ เกษตรกร, บุคคลธรรมดาที่ขึ้นทะเบียนการประกอบอาชีพ และพ่อค้า อย่างไรก็ตาม การตกเป็นบุคคลล้มละลายยังกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องมีพฤติกรรมทุจริตด้วย สถานะของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงมีไว้เพื่อเป็นบทลงโทษสำหรับบุคคลที่ทุจริต บุคคล

ธรรมดาซึ่งมีรายได้ประจำ หรือ “มนุษย์เงินเดือน” ไม่สามารถตกเป็นบุคคลล้มละลายได้เลย สอดคล้องกับแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมาธิการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) ได้กำหนดคุณสมบัติของลูกหนี้ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายล้มละลาย คือ ลูกหนี้ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะผลประโยชน์ของบุคคลธรรมดาที่เกี่ยวพันกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นแตกต่างจากผลประโยชน์ของลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้บริโภคอย่างน้อยก็ในแง่ของลักษณะการเป็นหนี้ของบุคคลเหล่านั้น แตกต่างกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยสามารถใช้บังคับกับบุคคลทั่วไปไม่ว่าจะประกอบธุรกิจการค้าหรือไม่ก็ตาม ทำให้บุคคลในวัยทำงานจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ทำให้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้อันเกิดจากมูลหนี้ทางแพ่งมากกว่าที่จะใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้าพาณิชย์ การนำกฎหมายล้มละลายไปใช้ลงโทษลูกหนี้ในทางแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้จึงนับว่าเป็นความผิดพลาดเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยเห็นว่าหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายในประเด็นนี้ควรกำหนดให้จำกัดขอบเขตของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งจะอยู่ภายใต้กระบวนการล้มละลายไว้เพียงลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ เป็นบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมูลหนี้ที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายควรจะต้องเป็นหนี้ที่เกี่ยวกับธุรกิจการค้าพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการร่างกฎหมายล้มละลายของคณะกรรมาธิการว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL)

1.2 มาตรา 9(3) “หนี้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นนอนไม่ว่าหนี้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม” แสดงให้เห็นว่าหนี้ที่สามารถนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้นไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระแตกต่างกับการดำเนินคดีทางแพ่งสามัญนั้น หนี้ที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีได้จะต้องถึงกำหนดชำระหากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ยังไม่มีอำนาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระ แต่สำหรับคดีล้มละลายนั้นหนี้ไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระเจ้าหนี้ก็ฟ้องล้มละลายได้

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส หนี้ที่จะนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้นั้นต้องถึงกำหนดชำระหากไม่ถึงกำหนดชำระแล้วเจ้าหนี้ไม่อาจที่จะนำมาฟ้องลูกหนี้ล้มละลายได้ เหตุที่กฎหมายล้มละลายบัญญัติไว้เช่นนี้ เพราะการให้โอกาสลูกหนี้ในการชำระหนี้เมื่อหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระจึงไม่อาจดำเนินคดีกับลูกหนี้ในระหว่างที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระได้ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายในประเด็นนี้ควรกำหนดให้ชัดเจนในกฎหมายว่ามูลหนี้ที่นำมาฟ้องจะเป็นจำนวนหนี้ที่แน่นอนและมูลหนี้ต้องถึงกำหนดชำระแล้ว จึงจะนำมาฟ้องเป็นคดีล้มละลายได้

2. กระบวนการประนอมหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45[1] มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลูกหนี้มิให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยเปิดโอกาสในการเจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ ในทางปฏิบัติวิธีการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายประสบความสำเร็จได้น้อยมาก อาจเนื่องมาจากการที่จะยื่นคำขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลายได้นั้นลูกหนี้จะต้องถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายและศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว อำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมหมดไป ความน่าเชื่อถือของลูกหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้เห็นว่าลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้นั้นก็เป็นไปได้ยาก ยิ่งลูกหนี้มีเจ้าหนี้หลายคนยิ่งยากมากที่จะสร้างความน่าเชื่อถือจนได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหนี้ด้วยมติพิเศษ ซึ่งต้องมีคะแนนเสียงของเจ้าหนี้สามในสี่ ของเจ้าหนี้ที่เข้าประชุมและจำนวนหนี้เกินกว่าครึ่ง ด้วยเหตุนี้การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายจึงมักจะล้มเหลวและนำลูกหนี้ไปสู่การตกเป็นบุคคลล้มละลายในเวลาต่อมา ซึ่งการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายนี้มีปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. คำขอประนอมหนี้จะเป็นผลสำเร็จ ต่อเมื่อที่ประชุมเจ้าหนี้ได้ออกเสียงโดยลงมติพิเศษ ซึ่งหมายความว่า มติของเจ้าหนี้ฝ่ายข้างมากและมีจำนวนหนี้เท่ากับสามในสี่แห่งจำนวนหนี้ทั้งหมดของเจ้าหนี้ ซึ่งได้ประชุมด้วยตนเองหรือมอบฉันทะให้ผู้อื่นเข้าประชุมแทนในที่ประชุมเจ้าหนี้ และได้ออกเสียงลงคะแนนให้มตินั้น ซึ่งในทางปฏิบัติการที่จะได้รับคะแนนเสียงโดยมติพิเศษนี้เป็นการยากมาก เพราะจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าวทั้ง 2 ประการ นอกจากนี้เจ้าหนี้อาจกลั่นแกล้งลูกหนี้โดยไม่ยอมออกเสียงเป็นมติพิเศษในที่ประชุมเจ้าหนี้

2. ลูกหนี้อาจถูกเจ้าหนี้ทั้งหลายบังคับให้เพิ่มวงเงินในการประนอมหนี้ ทั้งที่ไม่มีความสามารถ แต่ไม่ต้องการให้ศาลพิพากษาว่าเป็นบุคคลล้มละลายจึงยอมเพิ่มวงเงินและในที่สุดก็ไม่สามารถทำตามคำขอประนอมหนี้ได้ อันเป็นการประวิงเวลาที่จะถูกบังคับตามกฎหมายล้มละลาย

3. ขั้นตอนการประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยเกิดขึ้นหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ซึ่งการที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นี้ย่อทำให้ลูกหนี้หมดอำนาจ

---

[1] พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 45 “เมื่อลูกหนี้ประสงค์จะทำความตกลงในเรื่องหนี้สินโดยวิธีชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือโดยวิธีอื่น ให้ทำคำขอประนอมหนี้เป็นหนังสือยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเจ็ดวัน นับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินตามมาตรา 30 หรือภายในเวลาตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้กำหนดให้คำขอประนอมหนี้ต้องแสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้หรือวิธีจัดกิจการหรือทรัพย์สินและรายละเอียดแห่งหลักประกัน หรือผู้ค้ำประกัน ถ้ามี”

ในการจัดการทรัพย์สินด้วยตนเองจึงเป็นผลให้ลูกหนี้เสียชื่อเสียงและสูญเสียความน่าเชื่อถือในสังคม

โดยหลักการทั่วไปแล้ว การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายน่าจะเป็นวิธีที่เป็นประโยชน์ควรที่จะผลักดันให้ประสบความสำเร็จมากที่สุด การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายถือเป็นทางเยียวยาทางหนึ่งสำหรับลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับการประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ (Insolvency Act, 1986) เปิดโอกาสให้ลูกหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องขอประนอมหนี้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายได้เองโดยไม่จำกัดเฉพาะลูกหนี้ที่อยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถชำระหนี้ของตนได้ โดยลูกหนี้ที่ประสงค์ขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ต้องจัดทำข้อเสนอสำหรับการเสนอแผนการจัดการโดยสมัครใจ (Voluntary Arrangement) โดยการประนอมหนี้ของบุคคลธรรมดาตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษจะกำหนดให้ลุกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ไปยังเจ้าหนี้ทั้งหลายของตนเพื่อขอความตกลงเกี่ยวกับหนี้สิน และเสนอให้มีบุคคลเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลจัดการกองทรัพย์สินและกิจการของตนทั้งหลายไปยังศาล ซึ่งระหว่างนี้ลูกหนี้ยังคงมีอำนาจในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนอยู่ ต่อเมื่อภายหลังจากที่มีการประชุมเห็นชอบด้วยการเสนอแผนการจัดการของลูกหนี้แล้ว ผู้ดูแลจัดการจึงจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการดำเนินกรตามแผนการจัดการที่กำหนดไว้ แม้กระบวนการประนอมหนี้ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษจะได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย ปีค.ศ.1986 (Insolvency Act, 1986) เช่นเดียวกับกระบวนการล้มละลายแต่ขั้นตอนของการดำเนินการจะแยกออกจากกันต่างหากจากกระบวนการล้มละลาย โดยการที่ลูกหนี้ขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายของตนได้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องรอให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย ซึ่งมาตรการดังกล่าวของประเทศอังกฤษถือเป็นการป้องกันก่อนที่ลูกหนี้จะอยู่ในสภาวะหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินจนไม่อาจชำระหนี้ได้

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีโครงสร้างกฎหมายล้มละลายที่มีลักษณะที่แตกต่างกับประเทศอังกฤษแต่กระบวนการประนอมหนี้ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสก็ได้บัญญัติให้ลูกหนี้สามารถเจรจาขอประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ได้ก่อนที่จะมีการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูและชำระบัญชี ซึ่งการประนอมหนี้ดังกล่าวจัดอยู่ในมาตรการเชิงป้องกันการล้มละลายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส แตกต่างกับกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยที่ให้มีการดำเนินคดีไปแล้ว จึงจะสามารถประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ซึ่งการดำเนินคดีล้มละลายตามกฎหมายไทยนั้นมีเงื่อนไขว่าลูกหนี้จะต้องเป็น “ลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว” แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ตกอยู่ในสภาวะมีหนี้สินมากว่าทรัพย์สินจนไม่อาจชำระหนี้ได้ จึงทำให้การประนอมหนี้ก่อนล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยมักจะประสบกับความล้มเหลวจนนำไปสู่การล้มละลายของบุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ตาม แม้ลูกหนี้จะประนอมหนี้เป็นผลสำเร็จ เจ้าหนี้พึงพอใจในข้อเสนอการชำระหนี้ในคำขอประนอมหนี้แต่ฝ่ายที่เสียหายกับเป็นรัฐเพราะต้องสูญเสียงบประมาณ เสียเวลา เพิ่มภาระให้แก่เจ้าหน้าที่และศาลในการดำเนินคดีก่อนมีการขอประนอมหนี้ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายควรเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินคดีจะถือเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ลูกหนี้มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินอยู่ในขณะที่เสนอคำขอประนอมหนี้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นของเจ้าหนี้ว่าลูกหนี้จะสามารถชำระหนี้ได้ตามคำขอประนอมหนี้นั้น เพิ่มโอกาสในการประนอมหนี้ให้เป็นผลสำเร็จมากขึ้น

3. ความแตกต่างเรื่องค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 179 ได้กำหนดค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีล้มละลายไม่ว่าจะเป็นคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลายในอัตราห้าร้อยบาท โดยไม่พิจารณาถึงมูลหนี้ที่นำมาฟ้องว่าเป็นจำนวนเท่าใด แตกต่างกับการฟ้องคดีแพ่งเพื่อบังคับชำระหนี้ซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์ ค่าขึ้นศาลอัตราร้อยละ 2.5 จากจำนวนทุนทรัพย์ที่ยื่นฟ้องแต่ไม่เกินสองแสนบาท โดยค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะเป็นผู้จ่าย ด้วยความแตกต่างกันเรื่องค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีทำให้เจ้าหนี้ที่มีมูลหนี้ที่แน่นอน และจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดมีสิทธิเลือกได้ว่าจะดำเนินคดีแพ่ง หรือคดีล้มละลาย แนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะเลือกการดำเนินคดีล้มละลายเพราะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้มากว่าคดีแพ่ง

4. ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นในการบังคับคดีทางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286[2] แสดงให้เห็นว่าหากเจ้าหนี้ฟ้องบังคับลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง ลูกหนี้จะ

---

[2] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น เงินหรือสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไปนี้ ไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาทหรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างในหน่วยราชการ และเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดใช้ เงินสงเคราะห์ หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงาน นอกจากที่กล่าวไว้ใน (2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น เป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาท หรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(4) เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องมาแต่ความตาย ของบุคคลอื่นเป็นจำนวน ตามที่จำเป็นในการดำเนินการฌาปนกิจศพตามฐานะของผู้ตายที่ศาลเห็นสมควร ในกรณีที่ศาลเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินตาม (1) และ (3) ให้ศาลกำหนดให้ไม่ น้อยกว่าอัตราเงินเดือนขั้นต่ำสุดของข้าราชการพลเรือน

ได้รับประโยชน์ในการยกเว้นการบังคับชำระหนี้จากเงินหรือทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 286 เช่น ลูกหนี้ที่เป็นข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างในหน่วยงานราชการ โดยที่เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ของบุคคลเหล่านั้น ไม่อยู่ในข่ายการบังคับคดีแพ่ง แต่การดำเนินคดีล้มละลายกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีสิทธิรวบรวมเงิน และทรัพย์สินของลูกหนี้ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ดังต่อไปนี้

(1) ทรัพย์สินทั้งหลายอันลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย รวมทั้งสิทธิเรียกร้องเหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เว้นแต่

ก. เครื่องใช้สอยส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ ซึ่งลูกหนี้รวม ทั้งคู่สมรสและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานานุรูป และ

ข. สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือและสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบ อาชีพของลูกหนี้ราคารวมกันไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลาย จน ถึงเวลาปลดจากล้มละลาย

(3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการ หรือสั่งจำหน่ายของ ลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ ด้วยความยินยอมของเจ้าของอัน แท้จริง โดยพฤติการณ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอ ให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย

ทรัพย์สินที่ได้รับการยกเว้นไม่ถูกบังคับคดีในคดีล้มละลายมีข้อจำกัดน้อยกว่าทรัพย์ที่ได้รับยกเว้นในคดีแพ่ง ดังนั้นการฟ้องคดีล้มละลายจึงสามารถบังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้มากกว่าการฟ้องเป็นคดีแพ่ง บทบัญญัติดังกล่าวจึงดูประหนึ่งเป็นการผลักดันให้เจ้าหนี้เหล่านี้เลือกใช้กระบวนการล้มละลายเป็นเครื่องมือบีบคั้นลูกหนี้ด้วยวัตถุประสงค์บางประการ

5. ตามประมวลกฎหมายรัษฎากร มาตรา 65ทวิ(9) “การคำนวณกำไรสุทธิ และขาดทุนสุทธิในส่วนนี้ ให้กระทำโดยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดโดยกฎกระทรวง แต่ถ้าได้รับชำระหนี้ในรอบระยะเวลาบัญชีใด ให้นำมาคำนวณเป็นรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น

ในขณะนั้น และไม่เกินอัตราเงินเดือนขั้นสูงสุดของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น โดยคำนึงถึงฐานะในทางครอบครัวของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและจำนวนบุพการีและผู้สืบสันดาน ซึ่งอยู่ในความอุปการะของลูกหนี้ตามคำพิพากษาด้วย...”

หนี้สูญรายใดได้นำมาคำนวณเป็นรายได้แล้ว หากได้รับการชำระในภายหลังก็ไม่ให้นำมาคำนวณเป็นรายได้อีก

โดยกฎกระทรวงฉบับที่ 186 ว่าด้วยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ข้อ 4 ได้บัญญัติไว้ว่า "การจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ในกรณีหนี้ของลูกหนี้แต่ละรายมีจำนวนเกิน 500,000 บาทขึ้นไป ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ให้ติดตามทวงถามให้ชำระหนี้ตามสมควรแก่กรณี โดยมีหลักฐานการติดตามทวงถามอย่างชัดแจ้งและไม่ได้รับชำระหนี้ โดยปรากฏว่า

ก) ลูกหนี้ถึงแก่ความตาย เป็นคนสาบสูญ หรือมีหลักฐานว่าหายสาบสูญไป และไม่มีทรัพย์สินใด ๆ จะชำระหนี้ได้

ข) ลูกหนี้เลิกกิจการ และมีหนี้ของเจ้าหนี้รายอื่นมีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้อยู่ในลำดับก่อนเป็นจำนวนมากกว่าทรัพย์สินของลูกหนี้

2) ได้ดำเนินการฟ้องลูกหนี้ในคดีแพ่งหรือได้ยื่นคำขอเฉลี่ยหนี้ในคดีที่ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้รายอื่นฟ้องในคดีแพ่ง และในกรณีนั้น ๆ ได้มีคำบังคับหรือคำสั่งของศาลแล้วแต่ลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินใด ๆ จะชำระหนี้ได้ หรือ

3) ได้ดำเนินการฟ้องลูกหนี้ในคดีล้มละลายหรือได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีที่ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้รายอื่นฟ้องในคดีล้มละลาย และในกรณีนั้น ๆ ได้มีการประนอมหนี้กับลูกหนี้โดยศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยกับการประนอมหนี้นั้น หรือลูกหนี้ถูกศาลพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลายและได้มีการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ครั้งแรกแล้ว"

ก่อนปี พ.ศ.2540 สภาพเศรษฐกิจของไทยอยู่ในสภาพเฟื่องฟู หรือที่เรียกว่าเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ประชาชนมีเงินจับจ่ายใช้สอย ใช้จ่ายกันแบบฟุ่งเฟ้อ และได้ก่อหนี้อันเกิดจากการอุปโภคบริโภค เช่น การซื้อบ้าน รถยนต์ และใช้บัตรเครดิต เป็นต้น ต่อมาช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และรัฐบาลประกาศลอยตัวค่าเงินบาท บริษัทเงินทุน บริษัทเอกชนทั่วไปต้องประสบปัญหาการขาดทุนและได้ทำการลดต้นทุนด้วยการลดพนักงาน ลดเงินเดือน เลิกจ้าง หรือปิดกิจการ ทำให้ลูกจ้างตกงานเป็นจำนวนมาก จนมาถึงยุคปัจจุบันสภาวะเศรษฐกิจโลกยังคงมีความผันผวนไม่มั่นคงส่งผลกระทบมาถึงประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 สร้างความเสียหายอย่างมากกับประชาชน และนโยบายประชานิยมต่างๆของรัฐบาล เช่น ขึ้นค่าแรง 300 บาท ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อผู้ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อยต้องแบกรับภาระดังกล่าว ทำให้ต้องประสบปัญหาการขาดทุนและได้ทำการลดต้นทุนด้วยการลดพนักงาน ลดเงินเดือน เลิกจ้าง หรือปิดกิจการ ทำให้คนงานตกงานเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้า

พาณิชย์ไม่มีความสามรถในการชำระหนี้ทำให้เกิดปัญหาหนี้เสียในภาคสถาบันการเงิน และผลจากการที่มีหนี้เสียจำนวนมากนี้ จึงก่อให้เกิดนโยบายการลดหนี้เสียของสถาบันการเงินโดยการจำหน่ายหนี้สูญซึ่งหนทางหนึ่งในการจำหน่ายหนี้สูญก็คือการฟ้องล้มละลาย การจำหน่ายหนี้สูญออกจากบัญชีลูกหนี้เป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิหรือขาดทุนสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล จากบทบัญญัติตามประมวลรัษฎากร มาตรา 65 ทวิ(9) ได้บัญญัติถึงวิธการจำหน่ายหนี้สูญทางภาษีอากร โดยให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ 186 ว่าด้วยการจำหน่ายหนี้สูญจากบัญชีลูกหนี้ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว เจ้าหนี้สามารถจำหน่ายหนี้สูญหรือตัดหนี้ของลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่มิได้ประกอบธุรกิจได้ด้วยการฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายหรือขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าหนี้จึงใช้กฎหมายล้มละลายเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายหนี้สูญของตนโดยไม่คำนึงว่าการใช้กฎหมายล้มละลายบังคับบุคคลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์กับการบังคับชำระหนี้ในลักษณะใด หรือจะมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของลูกหนี้หรือไม่ เจ้าหนี้สถาบันการเงินส่วนใหญ่จึงได้อาศัยกระบวนการตามกฎหมายล้มละลายนำหนี้ที่มียอดภายหลังจากการขายทอดตลาดทรัพย์หลักประกันหนึ่งล้านบาทขึ้นไปมาฟ้องลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ให้ล้มละลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อนำไปจำหน่ายหนี้สูญของตนเท่านั้น

4.2 ผลกระทบจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

กฎหมายล้มละลายถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งของภาครัฐในการแก้ปัญหาหนี้สินของภาคประชาชนสร้างความเป็นธรรมให้แก่เจ้าหนี้ในการจัดสรรทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อชำระหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายอย่างเท่าเทียม ไม่ให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดได้เปรียบเจ้าหนี้คนอื่น และยังเป็นการป้องกันการก่อภาระหนี้สินของลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว พร้อมกับดำเนินการสะสางหนี้สินทั้งหลายเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากภาระหนี้สินทั้งปวง นับว่าเป็นกลไกที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งเจ้าหนี้ และลูกหนี้เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าการต้องเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์นั้นได้สร้างผลกระทบหลายประการโดยเฉพาะลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ การตกเป็นบุคคลล้มละลายในสังคมไทยถือเป็นตราบาปที่ติดตัวบุคคลนั้น สร้างความอับอาย เสียชื่อเสียง และขาดความน่าเชื่อถือจากผู้คนในสังคม นอกจากนี้บุคคลล้มละลายอาจได้รับผลกระทบไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากการถูกจำกัดสิทธิบางประการนอกเหนือจากข้อจำกัดสิทธิที่ปรากฏในพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 สามารถพิจารณาถึงผลกระทบดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 ผลกระทบต่อลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์นั้น

การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ทำให้ถูกจำกัดสิทธิในหลายด้าน ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 การประกอบอาชีพของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

(1) ในภาคหน่วยงานของรัฐ

บุคคลซึ่งจะเข้ารับราชการในหน่วยงานของรัฐไม่ว่าในภาคส่วนใดจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายของหน่วยงานนั้นๆ กำหนด ซึ่งการตกเป็นบุคคลล้มละลายถึงเป็นการขาดคุณสมบัติในการเป็นข้าราชการ เช่น

1) ผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนต้องมีคุณสมบัติทั่วไปและไม่มีลักษณะต้องห้าม คือ เป็นบุคคลล้มละลาย (ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 36 ข.(6))

2) การเป็นผู้ประกอบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ซึ่งจะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ต้องมีคุณสมบัติทั่วไป คือ ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย (ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 30(9))

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การตกเป็นบุคคลล้มละลายถือเป็นการขาดคุณสมบัติในการรับราชการ หากข้าราชการตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยคำสั่งศาลก็ย่อมขาดคุณสมบัติการเป็นข้าราชการทันที และให้ถูกออกจากราชการ[3] เว้นแต่จะได้รับยกเว้นตามกฎหมาย

---

[3] ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2551 มาตรา 67 “ผู้ได้รับบรรจุเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญและแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งใดตามมาตรา 53 วรรคหนึ่ง มาตรา 55 มาตรา 56 มาตรา 63 มาตรา 64 และมาตรา 65 หากภายหลังปรากฏว่าขาดคุณสมบัติทั่วไปหรือมีลักษณะต้องห้ามโดยไม่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา 36 หรือขาดคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนั้นโดยไม่ได้รับอนุมัติจาก ก.พ. ตามมาตรา 62 อยู่ก่อนก็ดี มีกรณีต้องหาอยู่ก่อนและภายหลังเป็นผู้ขาดคุณสมบัติเนื่องจากกรณีต้องหานั้น ก็ดี ให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา 57 สั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการโดยพลัน แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงการใดที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและ หน้าที่ และการรับเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นใดที่ได้รับหรือมีสิทธิจะได้รับจากทาง ราชการก่อนมีคำสั่งให้ออกนั้นและถ้าการเข้ารับราชการเป็นไปโดยสุจริตแล้วให้ ถือว่าเป็นการสั่งให้ออกเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วย บำเหน็จบำนาญข้าราชการ”

ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาพุทธศักราช 2547 มาตรา 49 “ผู้ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรา 45 วรรคหนึ่ง มาตรา 50 มาตรา 51 มาตรา 58 มาตรา 64 มาตรา 65 มาตรา 66 และมาตรา 67 หากภายหลังปรากฏว่าผู้นั้นขาด

(2) ในภาคเอกชน

บุคคลซึ่งทำงานเป็นลูกจ้างในภาคเอกชนไม่มีกฎหมายใดกำหนดคุณสมบัติจำกัดสิทธิของลูกจ้างว่าห้าเป็นบุคคลล้มละลาย แต่ในทางปฏิบัติบริษัทนายจ้างเอกชนส่วนใหญ่มักจะกำหนดคุณสมบัติของลูกจ้างไม่ว่าในตำแหน่งใดไว้ในใบสมัครงาน โดยการตั้งคำถามไว้ในใบสมัครงานว่า “คุณเคยตกเป็นบุคคลล้มละลายหรือไม่” แม้ไม่ได้กำหนดเป็นคุณสมบัติโดยตรงว่าไม่รับบุคคลล้มละลายเข้าทำงาน แต่การตกเป็นบุคคลล้มละลายก็ถือเป็นคุณสมบัติในการเลือกจ้างของนายจ้างเอกชน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การตกเป็นบุคคลล้มละลายย่อมเสียเปรียบบุคคลทั่วไปซึ่งนายจ้างบริษัทเอกชนจะรับเข้าทำงาน

(3) ในภาคการเมือง

การตกเป็นบุคคลล้มละลายไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองในบางตำแหน่ง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลายไว้ ดังต่อไปนี้

1) สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ห้ามมิให้บุคคลที่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต ถือเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 102(2))

2) สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง หรือได้รับการเสนอชื่อ เพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ห้ามมิให้บุคคลล้มละลายเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 115(8))

3) สิทธิในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ผู้ดำรงตำแหนงรัฐมนตรีต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลาย (มาตรา 174(4))

คุณสมบัติทั่วไป หรือขาดคุณสมบัติตามมาตรฐานตำแหน่งตามมาตรา 42 หรือขาดคุณสมบัติพิเศษตามมาตรา 48 อยู่ก่อนก็ดี หรือมีกรณีต้องหาอยู่ก่อนและภายหลังปรากฏว่าเป็นผู้ขาดคุณสมบัติเนื่องจากกรณีต้องหานั้นก็ดี ให้ผู้มีอำนาจตามมาตรา 53 สั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการโดยพลัน แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงการใดที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่และการรับเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นใดที่ได้รับหรือมีสิทธิจะได้รับจากทางราชการก่อนมีคำสั่งให้ออกจากราชการนั้น และถ้าการเข้ารับราชการเป็นไปโดยสุจริตแล้ว ให้ถือว่าเป็นการสั่งให้ออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ”

จากข้อจำกัดสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย อาจเกิดจากแนวความคิดว่าบุคคลล้มละลายเป็นบุคคลซึ่งไม่น่าเชื่อถือ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองความน่าเชื่อถือทางสถานะภาพทางการเงิน หรือการบริหารทรัพย์สินของตัวบุคคลถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นผู้ดำรงตำแหน่งจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนในสภา ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งต้องออกกฎหมายเกี่ยวกับการเงิน หรือทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารที่ต้องมีความเกี่ยวพันกับการบริหารงบประมาณของประเทศ เป็นต้น การดำรงตำแหน่งดังกล่าวจึงต้องมีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลนั้นเพื่อความโปร่งใสในการทำงาน สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศอังกฤษที่ห้ามบุคคลล้มละลายดำรงตำแหน่ง หรือประกอบอาชีพเป็นกรรมการบริษัท ผู้รักษาทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง แม้จะถูกจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพบางอย่างแต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ศาลมีคำสั่งให้ปลดจากล้มละลายจะเหมือนกับเป็นใบรับรองว่าบุคคลล้มละลายผู้นั้นล้มละลายเพราะโชคไม่ดีโดยไม่ได้กระทำความผิดแต่อย่างไร เมื่อศาลมีคำรับรองดังกล่าวแล้วทำให้บทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการขาดคุณสมบัติที่ติดตัวมากับการเป็นบุคคลล้มละลายสิ้นสุดลงด้วย

ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลายตามกฎหมายของประเทศไทยปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่นๆอีก เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 เป็นต้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติจำกัดสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย โดยบัญญัติห้ามบุคคลล้มละลายเข้ารับราชการ หรือหากภายหลังที่รับราชการตกเป็นบุคคลล้มละลายถือเป็นผู้ที่ขาดคุณสมบัติในการรับราชการต้องถูกให้ออกจากราชการ ส่งผลกระทบตามมามากมายต่อข้าราชการซึ่งถูกให้ออกจากงาน การรับข้าราชการในบางตำแหน่งไม่ได้มีความเกี่ยวพันกับการบริหารงบประมาณ หรือต้องใช้ความน่าเชื่อถือจากสถานะทางการเงินเหมือนเช่นการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีข้อสังเกตว่าการให้ข้าราชการออกจากงานเพราะตกเป็นบุคคลล้มละลายนั้นเป็นธรรมต่อข้าราชการหรือไม่ และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมาล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายแล้ว กฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาคำนึงถึงการดำรงชีวิตของบุคคลล้มละลายในระหว่างตกเป็นบุคคลล้มละลาย และการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของบุคคลล้มละลายภายหลังได้รับการปลดจากล้มละลาย โดยมีบทบัญญัติคุ้มครองศักดิ์ศรีของลูกหนี้บุคคลธรรมดาให้ได้รับความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับ “นายจ้างซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ” ไว้ว่า “หน่วยงานภาครัฐห้ามปฏิเสธ, เพิกถอน,

เลื่อน หรือปฏิเสธการต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ, ใบอนุญาต, ใบอนุญาตกรรมสิทธ์, สัมปทาน หรือใบอนุญาตอย่างอื่นทำนองเดียวกัน การกำหนดเงื่อนไขในการใช้สิทธิที่เป็นการเลือกปฏิบัติ, ปฏิเสธการว่าจ้างงาน, ทำให้การจ้างงานสิ้นสุดลง หรือเลือกปฏิบัติในการว่าจ้างงาน ต่อบุคคลซึ่งเคยเป็นหรือเป็นลูกหนี้ภายใต้กระบวนการล้มละลาย"[4] และ สำหรับกรณี "นายจ้างซึ่งเป็นเอกชน" ก็มีกฎหมายคุ้มครองลูกจ้างซึ่งตกเป็นบุคคลล้มละลายไว้ว่า "นายจ้างเอกชนไม่สามารถยุติการจ้างงาน หรือเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน ต่อบุคคลซึ่งเป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย หรือเป็นลูกหนี้ซึ่งเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย หรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับลูกหนี้ซึ่งล้มละลาย เหตุเพราะเขาตกเป็นบุคคลล้มละลาย"[5] บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับบุคคลล้มละลาย และเป็นการคุ้มครองการประกอบอาชีพของบุคคลล้มละลาย

ประเทศอังกฤษ แม้จะไม่ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองบุคคลล้มละลายในการถูกเลิกจ้างจากนายจ้างที่เป็นหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนเหมือนเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ประเทศอังกฤษก็ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้รับราชการว่าห้ามเป็นบุคคลล้มละลายแต่อย่างไร ประเทศอังกฤษกำหนดห้ามบุคคลล้มละลายดำรงตำแหน่งเพียงบางตำแหน่งที่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ หรือเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินเท่านั้น

โดยปกติทั่วไปสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงานของประชาชน ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองตามหลักสากลในประเทศที่ใช้ระบอบ เศรษฐกิจเสรีนิยม และได้มีการบัญญัติคุ้มครองไว้อย่างชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ อย่างไรก็ตามการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงานจะกระทำได้ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยต้องสอดคล้องกับสภาพการณ์ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน

ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยที่ 12/2552 โดยความตอนหนึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพไว้ว่า "ประชาชนมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือการประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมตราบใดที่เป็นการประกอบอาชีพโดยสุจริตและไม่ขัดต่อประโยชน์มหาชนโดยรวม การบังคับใช้กฎหมายโดยหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีลักษณะเป็น การจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้ กระทำได้เท่านั้น และต้องกระทำเท่าที่จำเป็น ไม่ให้กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน"

---

[4] United States Code – Title 11 Section.525(a)

[5] United States Code – Title 11 Section.525(b)

จากคำวินิจฉัยดังกล่าวอาจตีความได้ว่า การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่สามารถที่จะทำได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้กระทำได้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาว่าแม้มีบทบัญญัติให้กระทำได้แต่ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นไม่ให้กระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน จึงทำให้เกิดเป็นประเด็นคำถามขึ้นมาอีกว่า “การกำหนดคุณสมบัติในการรับราชการบางตำแหน่งห้ามเป็นบุคคลล้มละลาย หรือการให้ข้าราชการซึ่งทำหน้าในบางตำแหน่งอันไม่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณหรือการจัดการทางการเงินออกจากราชการเพราะตกเป็นบุคคลล้มละลาย ถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่” เพราะการทำหน้าที่ของข้าราชการในตำแหน่งที่ไม่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณหรือการจัดการทางการเงินย่อมไม่เป็นการขัดต่อประโยชน์มหาชนโดยรวม และการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพดังกล่าวถือเป็นการกระทำที่จำเป็นหรือไม่ เป็นธรรมแก่ข้าราชการหรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ไม่มีบทบัญญัติใดที่ห้ามบุคคลล้มละลายประกอบอาชีพ แต่การจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพกลับไปปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่น

4.2.1.2 การดำเนินชีวิตในสังคมของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

สถานการณ์เป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้ในทางสังคมถือเสมือนเป็น “ตราบาป” ที่ติดตัวลูกหนี้ไปตลอดแม้จะได้รับการปลดจากล้มละลายแล้วก็ตาม ลูกหนี้ก็ยังได้ชื่อว่า “เคยเป็นบุคคลล้มละลาย” เพราะสังคมไทยนั้นยึดติดกับคำว่า “ล้มละลาย” ประกอบกับสังคมไทยในปัจจุบันเศรษฐกิจการค้าขยายตัว เจริญเติบโตเป็นอย่างมากกลายเป็น “ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทางการค้า” บุคคลที่มีสถานะทางการเงินที่ดีจึงเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับ และได้รับโอกาสในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เช่น การขอสินเชื่อในโครงการต่างๆ รวมทั้งการหยิบยื่นข้อเสนอการใช้บัตรเครดิตของสถาบันการเงินต่างๆ เป็นต้น ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว แม้จะยังไม่ถึงขั้นตกเป็นบุคคลล้มละลายมักจะถูกปฏิเสธในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กรณีนี้อาจไปสอดคล้องกับคำพังเพยที่ว่า “มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่” แสดงให้เห็นถึงการให้ความยอมรับกับผู้ที่มีฐานะดี และอาจจะกล่าวได้อีกนัยว่า บุคคลล้มละลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่มีทั้งเงินไม่มีทั้งทองคงไม่มีใครอยากจะนับเป็นน้องนับเป็นพี่ ทัศนะคติต่อบุคคลล้มละลายดังกล่าวนั้น ทำให้ลูกหนี้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายเกิดความอับอาย สร้างความกดดันภายในจิตใจ ลูกหนี้บางคนที่สภาพจิตใจอ่อนแอไม่สามารถทนรับแรงกดดันดังกล่าวได้ อาจถึงขั้นไม่อยากที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปก็เป็นได้

4.2.1.3 ความมั่นคงของสถาบันครองครัวของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

ปัจจัยในการสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัวนอกเหนือจากปัจจัยภายในจิตใจแล้ว ปัจจัยภายนอกก็ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำพาให้เกิดความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ต้องยอมรับว่าปัญหาเรื่องทรัพย์สิน เงิน ทอง หนี้สิน เป็นปัจจัยภายนอกถือ เป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของสามีภริยา หากวันใดเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลหนึ่งในครอบครัวตกเป็นบุคคลล้มละลาย โดยเฉพาะผู้ซึ่งเป็นเสาหลักย่อมต้องกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครองครัวอย่างแน่นอน

4.2.2 ผลกระทบต่อตัวเจ้าหนี้

การที่เจ้าหนี้รายหนึ่งฟ้องลูกหนี้ล้มละลาย และศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดทำให้ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์หมดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินและถูกจำกัดสิทธิด้านต่างๆ ตามมา เช่น สิทธิในการทำนิติกรรมบางประเภท สิทธิในการประกอบอาชีพ เป็นต้น เสียโอกาสในการประกอบอาชีพและความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานทำให้รายได้ส่วนหนึ่งที่จะนำมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ลดลงหรือหมดความสามารถในการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เลย เมื่อมีการบังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้รายเล็กอาจเสียเปรียบเจ้าหนี้รายใหญ่ เช่น สถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ที่มีหลักประกัน เพราะเจ้าหนี้รายใหญ่จะได้รับชำระหนี้โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนหนี้ที่สูงกว่าจึงอาจทำให้เจ้าหนี้รายเล็กได้รับชำระหนี้เป็นจำนวนน้อยมากหรืออาจไม่ได้รับชำระหนี้ ส่วนกรณีที่ไม่สามารถรวบรวมทรัพย์สินได้เจ้าหนี้ทุกรายก็จะไม่ได้รับชำระหนี้เลย อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของเจ้าหนี้เพราะเจ้าหนี้ต้องประสบภาวะขาดทุนจนกระทั่งอาจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามลูกหนี้ไปได้

4.2.3 ผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

ปัจจัยในการพัฒนาประเทศมีอยู่หลายประการ ซึ่งงบประมาณ และทรัพยากรบุคคลถือเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก การตกเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ จึงส่งผลต่อการพัฒนาประเทศดังต่อไปนี้

1. การขาดรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

อาจกล่าวได้ว่างบประมาณในการบริหารประเทศส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดเก็บภาษีต่างๆ จากบุคคลธรรมดาซึ่งมีรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องยื่นแบบเสียภาษี ดังนั้น ลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ หากตกเป็นบุคคลล้มละลายส่งผลถึงการ

ประกอบอาชีพโดยเฉพาะข้าราชการอาจต้องออกจากงาน เช่นนี้รัฐก็จะสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้ของบุคคลดังกล่าว

นอกจากนี้อาจจะสูญเสียรายได้บางส่วนจากภาษีมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเพื่อการอุปโภคและหรือบริโภค เนื่องจากการตกเป็นบุคคลล้มละลายแสดงถึงสถานะทางการเงินของบุคคล เมื่อบุคคลมีเงินน้อย หรือเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ย่อมเป็นผลให้พฤติกรรมการอุปโภคบริโภคสินค้าย่อมลดลงตามไปด้วย และอาจส่งผลกระทบไปถึงนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของรัฐอีกด้วย

2. การขาดทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาประเทศ

เนื่องจากการประกอบอาชีพบางอย่างจะถูกจำกัดคุณสมบัติว่า “ห้ามเป็นบุคคลล้มละลาย” โดยเฉพาะลูกจ้างของรัฐซึ่งผู้ที่ตกเป็นบุคคลล้มละลายนั้นอาจเป็นเพียงผู้ที่บริหารการเงินของตนเองผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยโดยไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ หรือเจตนาทุจริตที่คิดจะโกงเจ้าหนี้แต่อย่างใด และหากบุคคลล้มละลายนั้นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถปละต้องถูกให้ออกจากราชการเนื่องจากการล้มละลายรัฐย่อมเสียทรัพยากรบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถ ที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

นอกจากนี้ในระหว่างระยะเวลาที่ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลายหากลูกหนี้ได้ทรัพย์สินใดมา หรือมีรายได้จากการทำงานก็จะต้องถูกรวบรวมไว้ในกองทรัพย์สินเพื่อนำไปชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายที่ยังไม่ได้รับชำระหนี้หรือยังได้ไม่เต็มจำนวน ทำให้แรงจูงใจในการทำงานของลูกหนี้ลดลง หรืออาจไม่อยากทำงานเลยก็เป็นได้

4.2.4 ผลกระทบต่อสังคม และความปลอดภัยของชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และพิพากษาให้ลูกหนี้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย ลูกหนี้อาจต้องสูญเสียทรัพย์สินทั้งหมดไปกลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัว ถูกให้ออกจากงาน ไม่มีทรัพย์สิน หรือเงินที่จะใช้ในการดำรงชีวิต การดิ้นรนเพื่อให้ตัวเองมีชีวิตอยู่รอดในสังคมลูกหนี้อาจตัดสินใจทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย อาจก่ออาชญากรรม เช่น ลักทรัพย์ จี้ ปล้น เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงิน หรือของมีค่า หากนำหลักเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์การตัดสินใจกระทำความผิดของอาชญากรนั้น นักเศรษฐศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า “โดยปกติมนุษย์จะกระทำสิ่งใด มักจะนำต้นทุนและผลประโยชน์ที่จะได้รับมาประกอบการตัดสินใจ” หากนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้กับการก่ออาชญากรรมของบุคคลล้มละลายแล้วจะเห็นได้ว่า ต้นทุนของบุคคลล้มละลายแทบจะไม่มี เนื่องจากบุคคลล้มละลายถูกรวบรวมทรัพย์สินขายทอดตลาดชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ ต้องกลายเป็นคนตกงาน ไม่มีเงินทองในการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ดังนั้น เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในสังคมมีโอกาสเป็นไปได้สูงที่บุคคลล้มละลายจะก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นการลักทรัพย์ หรือ

กระทำผิดกฎหมายอย่างอื่น ๆ การตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์อาจทำให้เกิดจำนวนอาชญากรเพิ่มขึ้นในสังคม ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนย่อมลดลง

ความจริงแล้วบุคคลล้มละลายไม่ใช่ผู้ที่กระทำความผิดเป็นเพียงการบริหารจัดการทรัพย์สินบกพร่อง ไม่ใช่ผู้ที่กระทำการทุจริตหรือคดโกงใคร การใช้กฎหมายล้มละลายเพื่อจัดการหนี้สินของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ดูเหมือนจะไม่เป็นธรรมต่อบุคคลล้มละลายเพราะไม่ใช่เพียงแค่สูญเสียทรัพย์สินไป แต่อาจสูญเสียอนาคตในหน้าที่การงานซึ่งบุคคลล้มละลายดังกล่าวอาจเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบังคับชำระหนี้ในคดีแพ่ง กับคดีล้มละลายของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์

โครงสร้างพื้นฐานในการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง กับการฟ้องคดีล้มละลายทั้งสองระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความแตกต่างของระบบการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีทางแพ่งเป็นการบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจง ในขณะที่การฟ้องคดีล้มละลายไม่ใช่การบังคับตามสิทธิของเจ้าหนี้รายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะเจาะจงแต่เป็นการเข้าจัดการกองทรัพย์สินของลูกหนี้ในภาพรวม เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งและคดีล้มละลาย

คดีแพ่ง	คดีล้มละลาย
1.เจ้าหนี้ฟ้องคดีได้โดยไม่จำกัดจำนวนหนี้สิน	1.จำนวนหนี้สินเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดี
2.หนี้ที่เจ้าหนี้นำมาฟ้องนั้นต้องเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้ว	2.หนี้ที่เจ้าหนี้นำมาฟ้องนั้นไม่จำเป็นต้องถึงกำหนดชำระแล้ว
3.เจ้าหนี้ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของตัวเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์นั้นเอง	3.การฟ้องคดีของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งปวง
4.การฟ้องคดีแพ่งใช้เงื่อนไขการดำเนินคดีโดยหลักการโต้แย้งสิทธิและหน้าที่	4.การฟ้องคดีล้มละลายใช้เงื่อนไขการดำเนินคดีโดยหลักการมีหนี้สินล้นพ้นตัว

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คดีแพ่ง	คดีล้มละลาย
5.การฟ้องคดีแพ่ง เจ้าหนี้มีประกันย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์อันเป็นประกัน ในการที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อยึดนำมาชำระหนี้หรือหลุดมาเป็นของตนได้ โดยที่เจ้าหนี้รายอื่นไม่มีสิทธิบังคับในหลักประกันดังกล่าวแต่อย่างใด	5.คดีล้มละลาย เจ้าหนี้ทุกคนมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ เมื่อเจ้าหนี้มีประกันได้ยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายแล้ว เจ้าหนี้มีประกันย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นประกันดีกว่าเจ้าหนี้อื่น
6.การฟ้องคดีแพ่งเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเฉพาะแต่ประการเดียว ไม่กระทบถึงเสรีภาพและความสามารถในการจัดการทรัพย์สิน	6.การฟ้องคดีล้มละลายลูกหนี้จะถูกบังคับเอาจากทรัพย์สิน และยังอาจถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการด้วย เช่น สิทธิเสรีภาพในการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร เป็นต้น
7.การฟ้องคดีแพ่ง ลูกหนี้ยังสามารถทำนิติกรรมจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนได้ เว้นแต่เจ้าหนี้จะขอคุ้มครองชั่วคราว	7.คดีล้มละลาย เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้จะถูกจำกัดสิทธิในการจัดการทรัพย์สินทันทีโดยอัตโนมัติ จึงไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆได้อีก
8.เมื่อศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้ชนะคดีแล้วและลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับดังกล่าว เจ้าหนี้ก็ชอบจะร้องขอให้บังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา ภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษา	8.เมื่อศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งหมดและทำการจัดสรรชำระหนี้ให้เจ้าหนี้แต่ละราย เจ้าหนี้ดังกล่าวไม่สามารถบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้อีก

จากตารางเปรียบเทียบการบังคับทางคดีแพ่งและการบังคับทางคดีล้มละลาย จะพบว่าโครงสร้างและบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายส่วนใหญ่จะเอื้อประโยชน์ต่อเจ้าหนี้ โดยมุ่งให้ความเป็นธรรมต่อเจ้าหนี้มากกว่าที่จะเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความมีหนี้สินล้นพ้นตัวของบุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ การฟ้องคดีล้มละลายกลับส่งผลเป็นโทษกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์อย่างร้ายแรง หากเจ้าหนี้คนใดมีมูลหนี้เข้าหลักเกณฑ์ที่สามารถดำเนินคดีได้ทั้งทางคดีแพ่งและคดีล้มละลาย แนวโน้มสูงที่เจ้าหนี้จะตัดสินใจเลือกฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย ซึ่งหลักเกณฑ์ของกฎหมายล้มละลายกำหนดให้เจ้าหนี้ฝ่ายเดียวเป็นผู้เริ่มต้นคดีล้มละลายโดยการฟ้องลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ให้ล้มละลายตลอดระยะเวลาการ

บังคับใช้กฎหมายล้มละลายเจ้าหนี้ส่วนใหญ่มักมีทัศนะคติในการฟ้องล้มละลายเพื่อประโยชน์ในการบังคับหนี้ของตนเองเป็นหลัก ไม่ได้เข้าใจว่าเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้อื่นๆ ด้วย พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีเจตนารมณ์ในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเจ้าหนี้ที่เป็นโจทก์ฟ้องนั้นจะอยู่ในลักษณะที่เป็นการกระทำแทนเจ้าหนี้คนอื่นๆ ด้วย ดังนั้นการฟ้องล้มละลายของเจ้าหนี้จึงเป็นการสร้างความกดดันลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้กระทำการชำระหนี้ต่อตนมากกว่า จึงเกิดปรากฏการณ์ที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายเพื่อบีบให้ลูกหนี้มาทำการเจรจาเรื่องหนี้สิน เช่น ลูกหนี้ยินยอมที่จะชำระหนี้บางส่วนซึ่งหากเจ้าหนี้พอใจก็จะดำเนินการถอนฟ้อง ตามปกติเมื่อมีการฟ้องคดีล้มละลายจะถอนฟ้องไม่ได้เว้นแต่ศาลจะอนุญาต[6] แต่ก็สามารถหาทางเพื่อให้ศาลยกฟ้องได้ เช่นการแจ้งต่อศาลว่าหนี้ที่กล่าวอ้างในคำฟ้องได้มีการโอนไปแล้วลูกหนี้ที่ถูกฟ้องไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด เป็นต้น ทำให้กระบวนการล้มละลายเป็นเพียงเครื่องมือของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้ เช่นเดียวกับการฟ้องบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่ง

หากพิจารณาเปรียบเทียบโอกาสในการได้รับชำระหนี้คืนของเจ้าหนี้ระหว่างการดำเนินคดีแพ่งกับการดำเนินคดีล้มละลายแล้ว กรณีที่เป็นเจ้าหนี้สามัญไม่มีหลักประกันการดำเนินคดีแพ่งเป็นไปเพื่อบังคับสิทธิของเจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง กับการดำเนินคดีล้มละลายซึ่งเป็นการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายแล้ว โอกาสได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้น่าจะไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเท่ากับที่ได้รับในคดีแพ่ง

กรณีเจ้าหนี้มีหลักประกัน มีทรัพย์สินเป็นหลักประกันหนี้ไว้เจ้าหนี้มีประกันย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินดังกล่าว โดยเหตุนี้เจ้าหนี้มีประกันจึงไม่เดือดร้อนต่อการที่ลูกหนี้อยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถชำระหนี้ เพราะเจ้าหนี้มีประกันมีสิทธิบังคับหนี้เอาจากทรัพย์อันเป็นหลักประกัน ซึ่งในคดีล้มละลายแม้เจ้าหนี้มีหลักประกันไม่ยื่นขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีก็ยังมีสิทธิบังคับเอากับทรัพย์อันเป็นหลักประกันได้

สำหรับกรณีผู้ค้ำประกัน อันเป็นการประกันหนี้ด้วยบุคคลนั้น การที่ลูกหนี้อยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถชำระหนี้ย่อมไม่กระทบถึงสิทธิของเจ้าหนี้ในการที่จะเรียกร้องเอาจากผู้ค้ำประกันตามสัญญาที่ได้ทำขึ้นระหว่างเจ้าหนี้กับผู้ค้ำประกันเพื่อรับผิดชอบในหนี้ซึ่งลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก่อขึ้นร่วมกับเจ้าหนี้ อันเป็นไปตามหลักกฎหมายว่าด้วยการประกันหนี้ ในการนี้มีข้อสังเกตุว่าการที่ลูกหนี้ล้มละลาย อาจทำให้ผู้ค้ำประกันต้องล้มละลายตามลูกหนี้ไปด้วย

---

[6] พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 11 บัญญัติว่า “เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต้องวางเงินประกันค่าใช้จ่ายต่อศาลเป็นจำนวนห้าพันบาทในขณะยื่นคำฟ้องคดีล้มละลายและจะถอนคำฟ้องนั้นไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต”

เนื่องด้วยว่าค้ำประกันหนี้ในจำนวนซึ่งผู้ค้ำประกันไม่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการปฏิบัติตามสัญญาค้ำประกัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องคดีแพ่งกับคดีล้มละลายพบว่าสิทธิของเจ้าหนี้ดังกล่าวต่างได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้จากเหตุผลในการฟ้องร้องของเจ้าหนี้เพื่อติดตามหนี้สินคืนจะพบว่ากระบวนการบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องเป็นคดีแพ่งไม่ได้มีประสิทธิภาพในการติดตามหนี้คืนจากลูกหนี้ต่ำกว่าการดำเนินกระบวนการทางคดีล้มละลายแต่อย่างใด เหตุปัจจัยที่เจ้าหนี้เลือกดำเนินคดีล้มละลายจึงน่าจะมาจากสาเหตุอื่นๆมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กลไกของกฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือเพื่อบีบบังคับเร่งรัดการชำระหนี้โดยมีสถานภาพล้มละลายของลูกหนี้เป็นเดิมพัน

จาการศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เป็นสาเหตุให้เจ้าหนี้ตัดสินใจดำเนินคดีล้มละลายและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์เมื่อตกเป็นบุคคลล้มละลาย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการตกเป็นบุคคลล้มละลายของบุคคลธรรมดาไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมหากสามารถแก้ไขปรับปรุงกฎหมายล้มละลายเกี่ยวกับการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของบุคคลธรรมดาโดยจำกัดขอบเขตให้ใช้บังคับกับผู้ประกอบการค้าพาณิชย์เท่านั้น ย่อมจะเกิดประโยชน์ต่อการทำงานและดำรงชีวิตของลูกหนี้บุคคลธรรมดาซึ่งมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจการค้าพาณิชย์ รวมทั้งเกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยไม่ทำให้เสียหายต่อหลักการของกฎหมายล้มละลายแต่อย่างใด